

RIIGIKANTSELEI

Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteetidid 2025–2027

Sisukord

Üldist	3
Julgeolek ja kaitse, välispoliitika ja -kaubandus	4
<i>Euroopa kaitsevalmiduse tugevdamine</i>	5
<i>Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika, laienemine</i>	6
<i>Kriisivalmidus ja elanikkonnakaitse</i>	8
<i>Turvaline sisepiirideta ala</i>	9
<i>Tõhus piiriülene õiguslane koostöö</i>	10
Konkurentsivõimeline majanduskeskkond	11
<i>Ettevõtluse lihtsustamine ühisel turul</i>	11
<i>Digimajandus ja side</i>	13
<i>Sotsiaal- ja tervise poliitika</i>	15
<i>Haridus, noored, teadus, kultuur ja meedia</i>	16
<i>Põllumajandus ja kalandus</i>	17
<i>Kliima- ja keskkonnapoliitika</i>	18
<i>ELi energiaturg ja varustuskindlus</i>	19
<i>Kriitilise taristu kaitse</i>	20
<i>Transport</i>	21
<i>Majandus- ja rahanduspoliitika</i>	22
<i>ELi pikaajaline eelarve</i>	23

Üldist

- ✘ Eesti töötab **tugeva, jõuka ja turvalise Euroopa nimel**. Olukorras, kus senine reeglitel põhinev maailmakord on süveneva rünnaku all ning varasemad pidepunktid muutumises, peab Euroopa Liit oma väärtuste püsijäämiseks seadma esiplaanile **oma huvide, kodanike julgeoleku, heaolu ning õigusriigi kaitsmise**.
- ✘ **Euroopa kaitsevalmidust** tuleb suurendada märkimisväärselt ja kohe, et olla valmis ka kõige tõsisemateks stsenaariumideks ja nendega toime tulla. Euroopa peab senisest enam võtma vastutuse enda julgeoleku eest ning suunama tähelepanu kaitsele kui ühisele avalikule huvile. NATO jääb Euroopa ja transatlantilise julgeoleku nurgakiviks, kuid EL peab oma tugevate külgede kaudu senisest enam toetama NATO tegevusi.
- ✘ EL peab oma tegevuses läbivalt arvestama **julgeoleku- ja kriisikindluse vajaduste ning ohuhinnangutega**.
- ✘ Tugeva, enesekindla ja teovõimelise Euroopa Liidu eelduseks on liikmesriikide **ühsus välis- ja julgeolekupoliitikas ning Euroopa Liidu võime kehtestada end enesekindla geopoliitilise tegutsejana**.
- ✘ **Euroopa Liidule kõige vahetum ja pikaajaline oht on Venemaa ning seda peab ELi poliitikakujundamises arvestama**. ELi igakülgne toetus Ukrainale peab jätkuma, et tagada tugev, iseseisev ja jõukas Ukraina kui tulevane ELi liikmesriik. Eestile on oluline, et jõuga piiride muutmist ei tunnistataks kunagi, riikidele jääks õigus valida ise oma alliansid ning mõjusfääride poliitika ei kinnitaks kanda. Agressor peab hüvitama tekitatud kahjud ning kandma vastutust.
- ✘ Eesti eesmärk on **tugev ja toimiv siseturg**, kus ettevõtted saaksid võimalikult lihtsasti tegutseda üle 450 miljoni tarbijaga majandusruumis. Tugev Euroopa Liidu ühtne turg põhineb **ausal konkurentsil ja võrdsetel võimalustel** nii liikmesriikide kui ka ettevõtete jaoks.
- ✘ ELi ettevõtlusreeglid vajavad reaalsuskontrolli. Euroopa Liidu konkurentsivõime parandamiseks on vaja õiguskeskkonda **lihtsustada**. Selleks tuleb vähendada ELi õigusloome mahtu, keskenduda kehtiva õiguse paremale rakendamisele ning õigusaktides killustatuse, dubleerimise ja aruandluskohustuse vähendamisele.
- ✘ Iga uue õigusakti vajalikkus ja asjakohasus peavad põhinema veenvatel tõenditel, mis on kinnitust leidnud mõjude analüüsi käigus. ELi õigusloomes tuleb realistlikult arvestada **ettevõtja ja avaliku sektori kulutustega**, mis kaasnevad tema tegevuse Euroopa Liidu õigusaktist tulenevate nõuetega vastavusse viimisega. Kulud tuleb hoida kontrolli all.
- ✘ **Olulise sotsiaal-majandusliku mõjuga teemad tuleb reguleerida läbipaistvalt**. Koos õigusakti eelnõuga peab Euroopa Komisjon esitama ka delegeeritud aktide eelnõud, et oleks arusaadav,

- ✘ milline on algatuse kogumõju.
- ✘ Uutes Euroopa Liidu õigusaktide eelnõudes tuleb lähtuda **andmete ühekordse küsimise põhimõttest** ja tagada, et andmeid on liikmesriigis võimalik taas- ja ristkasutada.
- ✘ Euroopa Liidu õiguse võtab Eesti üle endale **kõige sobivamal moel** ja lähtudes kokkulepitud miinimumist.
- ✘ Märkimisväärselt muutunud väliskeskkonna tõttu peab EL kiireloomuliselt kasvatama oma **majanduslikku sõltumatust**, tugevdama ja mitmekesistama usaldusväärseid **globaalseid partnerlussuhteid** ning **tõhustama kaubanduspoliitikat**.
- ✘ **Kliimaneutraalsuse poole liikumisel tuleb ettevõtetele luua arenguvõimalusi ja teha puhtast majandusest Euroopa konkurentsieelis**. Taskukohaste energiahindade ja varustuskindluse tagamiseks on ELi eelarve toel vaja jätkata piiriüleste ühenduste rajamist ja soodustada taastuvenergia kasutuselevõttu. **Uute** keskkonna- ja kliimaeesmärkide seadmisel tuleb arvesse võtta nii riigi geograafilised eripärad kui ka senised pingutused.
- ✘ Kõigis Euroopa Liidu poliitikavaldkondades tuleb **edendada võrdseid võimalusi ja soolist võrdsust**, tegemata järeleandmisi soolise võrdsuse põhimõtetes ja mõistekasutuses. Õiguslik kaitse rahvuse, rassi, nahavärvuse, usutunnistuse, veendumuste, vanuse, puude ning seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise eest tuleb valdkondade üleselt ühtlustada.
- ✘ Järgmise **ELi pikaajalise eelarve** läbirääkimistel seisab Eesti selle eest, et eelarve ambitsioon vastaks viimaste aastate kriiside ning väljakutsete vajadustele. Seetõttu peab 2028. aastal algav eelarveperiood panustama senisest enam ELi ühishüvedesse, nagu kaitsevalmidus, välispiiri tugevdamine ning piiriüleste ühenduste väljaehitamine. Ühtekuuluvuspoliitika peab piisavalt toetama ka jõukamaks saanud regioonide sotsiaal-majandusliku järelejõudmise jätkumist ning erilise tähelepanu all peab olema idapiiri äärsete riikide keeruline olukord konkurentsivõime kasvatamisel. Jätkuma peab põllumajanduse otsetoetuste ühtlustamine riikide vahel. Järgmine ELi eelarve peab tagama ka Ukraina jätkuva toetamise ning olema valmis ELi laienemiseks.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Julgeolek ja kaitse, välispoliitika ja -kaubandus

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Euroopa kaitsevalmiduse tugevdamine

1. Euroopa Liidu kaitsealgatused peavad **toetama NATO võime-eesmärkide** saavutamist koos selge ajajoonega hiljemalt aastaks 2030. Keskenduda tuleb kriitiliste puudujääkide kõrvaldamisele, sealhulgas **õhukaitsele, laskemoonale ning kaugtule ja meredomeeni võimekusele**.
2. Kasvatada tuleb **Euroopa kaitsetööstuse suutlikkust toota kriitilisteks võimearendusteks vajalikke tooteid tõhusalt ja massiliselt** juba lähiaastatel. Selleks tuleb kasutada nii ELi rahastust kui ka liikmesriikide kaitsekulutuste kasvu. Toetame kriitiliste võimete saavutamiseks tootmiseesmärkide kokkuleppimist Euroopa Liidu tasemel, samuti kriisikindluse saavutamiseks vastavate varuosade eelladustamist.
3. Euroopa Liidu kaitsealgatused peavad olema **võimalikult avatud Ukraina, ELi-väliste NATO liitlaste ning teiste samameelsete kolmandate riikide** osalusele.
4. ELi kaitsevalmiduse kiiremaks kasvatamiseks oleme valmis **ELi eelarve tagatisel ühislenuks**, mis pakuks liikmesriikidele lisaks laenudele ka toetuseid enne järgmist ELi pikaajalise eelarve perioodi (MFF 2028+). Eesti eesmärk on leida võimalikult solidaarne ELi-ülene lahendus lisaks riiklike kaitsekulude suurendamisele, sest ELi kaitsevalmidus on Euroopa avalik hüve.
5. ELi eelarve toel tuleb ellu viia **Euroopa Liidu kaitsevaldkonna ühishuviprojektid**. Eesti prioriteedid on laskemoona tootmise suurendamine ja laskemoonaladude loomine, Euroopa õhu- ja raketikaitse kõikehõlmava ja NATOga täielikult integreeritud kilbi loomine, idapiiri kaitseliini loomine, drooniseire ja -tõrje võimekused, sõjalise liikuvuse edasiarendamine (fookusega kahese kasutusega taristuprojektide rahastamisel) ning merealuse taristu kaitse võimekuse loomine.
6. Parandada tuleb **erakapitali kättesaadavust** Euroopa kaitsetööstuse ettevõtetele, sealhulgas ettevõtete kasvufaasi toetamiseks. Selleks tuleb **eemaldada Euroopa Investeerimispannga piirangud** ka puhtalt kaitseotstarbelistele toodetele (relvad ja laskemoon). Lahendada tuleb ka kaitsevaldkonna jätkusuutliku investeeringuna käsitlemisega seotud küsimused.
7. Kiireloomuliselt tuleb luua **Euroopa kaitse ühtne turg**. ELi ühtsel turul tuleb kohaldada NATO standardeid ning ühtlustada ja lihtsustada kaitseotstarbeliste toodete sertifitseerimist ja ekspordiprotsesse (litsentsid, load, sertifikaadid).

8. Kaitse- ja julgeolekuvaldkonna **hangetes** osalemise nõuded peavad tagama võrdsed võimalused väike- ja keskmise suurusega ettevõtjatele. Soodustada tuleb kaitsetoodete **ühishankeid** ja parandada nende koordineerimist. Liikmesriikidele peab jääma pädevus tulenevalt julgeolekuolukorrast otsustada, kellelt kaitsetooteid ja -varustust hankida, et tagada varustuse õigeaegne kättesaadavus.

9. Väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate osalemine **Euroopa Liidu kaitsevaldkonna arendusprogrammides** (nagu Euroopa Kaitsefond ning Euroopa kaitseinvesteeringute programm) peab muutuma senisest lihtsamaks. Oluline on programmide raames toetada selliste uuenduslike lahenduste väljatöötamist, millele oleks tagatud nii nõudlus kui ka turg. Lahenduste innovatsioonitsükkel tuleb muuta palju lühemaks (ideest turukõlbliku toote või teenuseni 0,5–1,5 aastaga).

10. Kosmose, side- ja küberkaitse valdkondades tuleb suurendada kaugseire andmete kättesaadavust ning arendada Euroopa Liidu toel vastavaid kahese kasutusega teenuseid (nagu kaugseire rakendused, turvalised sidelahendused, täpne positsioneerimine ning autonoomsed ja küberkindlad süsteemid).

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika, laienemine

11. Euroopa Liidu välis- ja julgeolekupoliitika keskmeks peab olema **Ukraina võidu nimel töötamine, Ukraina igakülgne toetamine ja tema jõupositsiooni kindlustamine. Õiglase ja kestva rahu lahutamatuks osaks on Venemaa vastutusele võtmine ja julgeolekutagatised, mis välistavad tulevase agressiooni**. Otsuseid Ukraina ja Euroopa julgeoleku kohta ei saa teha ilma Ukraina ja Euroopata. Eesti ei tunnista kunagi piiride jõuga muutmist ning riikidele peab jääma õigus valida ise oma julgeolekukorraldus ja alliansid.

12. Ukraina **kaitsevõimet** tuleb toetada pikka aega ja võimalikult suures mahus, ka siis, kui sõja aktiivne faas lõppeb. Vaja on tagada Ukrainale pikaajaline **jätkusuutlik makrofinantsabi** ning tagada Euroopa Liidu ja partnerite koordineeritud toetus Ukraina **ülesehitusele**.

13. Euroopa Liidu pikaajaline **Venemaa ohjeldamise poliitika** peab tagama, et Venemaa ei oleks võimeline agressiooni jätkama ja kannaks vastutust. Selle aluseks peab olema **ühine ohupilt ELis**, mille kohaselt on Venemaa Euroopa Liidule pikaajaline strateegiline oht.

14. Euroopa Liit peab toetama Ukraina vastu toime pandud **agressioonikuriteo eritribunali** asutamist Euroopa Nõukogu raames ja saama selle liikmeks.

15. Venemaa suhtes tuleb kehtestada **täiendavaid ja võimalikult suure mõjuga sanktsioone** seni, kuni Venemaa jätkab agressioonisõda Ukraina vastu. Sanktsioonid peavad kehtima kuni Ukraina suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse taastamiseni tema rahvusvaheliselt tunnustatud piirides ja kuni Venemaa hüvitab sõjakahjud. Erilise tähelepanu all on energiakandjad, varilaevastik ja Venemaa sõjalist taastumist võimaldav tehnoloogia. Toetame Vene ja Valgevene kaupadele võimalikult kõrgeid Euroopa Liidu tariife.

16. Venemaa **külmutatud varade põhiosa tuleb võtta kasutusele** Ukraina heaks. Külmutatud varad peavad jääma külmutatuks, kuni Venemaa hüvitab Ukrainale kahjud või kuni varade põhiosa võetakse kasutusele.

17. **Kõik võimalikud Euroopa Liidu sammud, mis on tõlgendatavad Venemaaga suhete normaliseerimisena, peavad sõltuma Venemaa eelnevatest sammudest põhjustatud materiaalse ja moraalse kahju hüvitamisel.** Vältida tuleb igasugust ELi majanduslikku sõltuvust Venemaast.

18. Euroopa Liit peab välja töötama ja ellu viima kõikehõlmava **strateegia Venemaa sabotaaži ja vaenuliku mõjutustegevuse ennetamiseks ja tõrjumiseks** nii Euroopa Liidus kui ka naabruskonnas, eriti ELi kandidaatriikides. Selle raames peab Eesti oluliseks rakendama ELis **Venemaa kodanike suhtes ühtlaselt ranget viisa- ja elamisloapoliitikat.**

19. **Kuna Euroopa Liidu välispoliitika tugevus ja tõsiseltvõetavus peitub ühtsuses, ei tohi selle järjepidev pahatahtlik rikkumine ja õõnestamine saada põlistatud.** Eesti tugev eelistus on alati ELi-ülesed lahendused. Samas võib teatud kiireid tegusid nõudvates küsimustes olla vajalik liikuda esmalt edasi tahtekoalitsiooniga, kui üks või mitu liikmesriiki blokeerib põhimõtteliselt edasilikumist. Juhul, kui mõni liikmesriik on järjepidevalt ja sihikindlalt ohuks Euroopa Liidu väärtustele, peaks Euroopa Liit tegutsema ning **kaaluma hääleõiguse äravõtmist vastavalt aluslepingutele.**

20. ELi jaoks on oluline võimalikult **stabiilne ja toimiv Atlandi-ülene suhe.** On oluline, et EL ja USA oleksid partnerid, kes töötavad ühiste eesmärkide nimel koos ja arvestavad üksteise strateegiliste huvidega. Selleks on vaja regulaarset suhtlust ning ELi tegevusplaani majanduslikuks ja poliitiliseks koostööks. Töötada tuleb kaubandustökete kõrvaldamise nimel. Vajaduse korral peab EL seisma ühtselt enda huvide eest.

21. Hiina toetab Venemaa agressioonisõda ning käitub globaalsel areenil üha jõulisemalt ja süsteemsemalt. Seetõttu tuleb **ajakohastada ja tugevdada ELi Hiina-suunalist poliitikat**, mis tugineb ELi senisele kolmesele lähenemisele Hiinale (partner, konkurent, rivaal), kuid tuvastaks ja võtaks rohkem arvesse ka Hiinast tulenevaid väljakutseid.

22. Euroopa Liit peab võtma **aktiivse ja juhtiva rolli rahvusvahelistes organisatsioonides** koostöös samameelsete riikidega, et vastustada katseid asendada rahvusvaheline reegliteel põhinev maailmakord multipolaarse ning jõul ja mõjusfääridel põhineva korraga.

23. Oluline on jätkata pingutusi **globaalsete partnerite** kaasamiseks. ELi suhtluses globaalsete partneritega ja nende hõlmamise tegevuskavas peab olema kesksel kohal Venemaa agressiooni vastane

tegevus ja Ukraina toetamine. Partnerite tegutsemine neis küsimustes mõjutab võimalikke koostööprojekte ELiga.

24. Eesti soovib kiirendada **uute ELi vabakaubanduslepete ja partnerlussuhete** sõlmimist riikide ja regioonidega (sealhulgas Mercosuri, Mehhiko ja Indiaga), et avada ELi kodanikele ja ettevõtetele uusi turge ja investeerimisvõimalusi, suurendada ELi majanduslikku julgeolekut ja vähendada kriitilisi sõltuvusi. Ukraina lõimimiseks ELi ühtse turuga on vaja täielikult rakendada vabakaubanduspiirkond ning asendada ajutised lahendused püsivatega.

25. **Euroopa Liidu arengukoostöö** peab olema paremini koordineeritud ja edendama ELi huvisid. Selleks tuleb kasutada muu hulgas **Global Gateway strateegiat**, et aidata globaalsetel partneritel arendada olulisi projekte digi-, küber-, kliima-, taristu- ja energia- jm koostöö kaudu.

26. **ELi laienemine** on strateegilise tähtsusega. Tegu on ELi tugevaima hoovaga, et suurendada ühist väärtusruumi, julgeolekut ja jõukust Euroopas. **Toetame Ukraina, Moldova ja Lääne-Balkani riikide ELi integratsiooni**, mis arvestab kandidaatriikide mõõdetavaid edusamme. Täielik joondumine ELi ühtse välis- ja julgeolekupoliitikaga, sh sanktsioonides, on uues geopoliitilises kontekstis olulisem kui kunagi varem. Ukraina ELiga integreerimist tuleb kiirendada, arvestades Ukraina edusamme liitumisprotsessis, ning et tagada Ukraina julgeolekut ning majanduslikku ja poliitilist stabiilsust.

27. EL peab tegema **ettevalmistusi ning tagama suutlikkuse uute liikmesriikide vastuvõtmiseks**. ELi ettevalmistused uute liikmesriikide vastuvõtmiseks peavad toimuma paralleelselt laienemisprotsessiga.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Kriisivalmidus ja elanikkonnakaitse

28. Euroopa Liidus tuleb edasi arendada **ühist valmisolekut reageerida erinevatele raskete tagajärgedega kriisidele ja ohustsenaariumidele, sh sõjaline ohustsenaarium või ulatuslik hübriidrünnak**. Tuleb jätkata **ühiste reageerimisvõimekuste** (nt ELi elanikkonnakaitse mehhanismi rescEU võimekused) **loomist ja kriisivarude eelpaigutamist** vastavalt regionaalseid erisusi arvestavatele ohuhinnangutele.

29. Ühiselt tuleb parandada valmisolekut **elanike evakuaatsiooni** korraldamiseks ning **keemiliste, bioloogiliste, kiirgus- ja tuumaohutude** seireks ja neile reageerimiseks.

30. **Toiduvarude ja tarneahelate toimepidevuse** tagamiseks kriisiolukordades tuleb välja töötada ühtne ELi kriisiplaan, mis sisaldab kriisikavu varude haldamise, logistika, tarneahela prioriteetide ning

liikmesriikide koostöö kohta, sh arvestades nn rinderiikide aktiivse toetamise vajadust sõjalise kriisi korral.

31. Ohuhinnanguid aluseks võttes tuleb Eestis või lähiriikides tagada **eelpaigutatud ravimite, meditsiiniseadmete ja veretoodete varud**.

32. Välja tuleb töötada ühised hädaolukorra plaanid ning parandada piiriülest andmevahetust ja koostööd, et hallata koordineeritult **mere- ja piiriveekogude reostusjuhtumeid**.

33. ELis tuleb **tugevdada veeteenuse vastupidavust keskkonna-, majandus- ja geopoliitilistele ohtudele**, rakendades varajase hoiatuse süsteeme, kriisijuhtimise mehhanisme, ringmajanduse põhimõtteid ja strateegilisi veevarude kaitsemeetmeid. Välja tuleb töötada veeteenuse kvaliteedi, toimepidevuse ja jätkusuutlikkuse standard, selleks, et **tagada puhas ja taskukohane vesi**.

34. **Sõjaliste ja tsiviilsete küberkogukondade koostöö tugevdamine** on hädavajalik, et tõhusamalt kaitsta kriitilist infrastruktuuri, ennetada ja tõrjuda küberrünnakuid ning koordineeritult kriise hallata. Eriti olulised on Euroopa Liidu ja NATO koostöö ning ühisõppused, mille kaudu tuleb ühtlustada lähenemisviise, jagada reaajas infot ning suurendada hübriid- ja küberohtudele vastupanu võimet.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Turvaline sisepiirideta ala

35. Eestile on oluline **tugev ja kaitstud välispiir**, et tagada vaba liikumine kui ELi põhivabadus ja vaba liikumise ala toimimine. **Välispiiri taristu ning seire- ja infosüsteemide arendamine peab olema suuremas ulatuses ühiselt rahastatud**, kuna tugev välispiir on Euroopa Liidu ühishuvi. See peab hõlmama drooniseire ja -tõrje ühist arendamist ja rahastamist.

36. Oleme valmis ELi rahastuse toel korraldama Eestis suuremas mahus **väljaõpet Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ameti (Frontex) ühisele piirivalvekorpussele**. Taotleme suuremat Frontexi ametnike osalemist meie idapiiri valvamisel.

37. Hübriidrünnakuna tuleb käsitada ka olukordi, kus kolmas riik kasutab **ebaseaduslikku rännet survevahendina**, et destabiliseerida liitu või liikmesriiki. Euroopa Liit ja liidu õigus peab toetama liikmesriike sellistes olukordades, et oleks võimalik otsustavalt reageerida ja võtta vajalikke erimeetmeid riikliku julgeoleku ja avaliku korra tagamiseks.

38. Euroopa Liidu välisteenistus peab tegema **strateegilist kommunikatsiooni** päritoluriikide suunal, et **selgitada ELi ebaseadusliku sisenemise tagajärgi**. Euroopa Liit peab tagasivõtualase koostöö

parandamiseks aktiivsemalt rakendama välispoliitilisi mõjutusvahendeid (viisa-, kaubandus- ja arengukoostöö poliitika). Vaja on **kehtestada lihtsam ja tõhusam tagasisaatmise õigusraamistik**, sealhulgas rangemad eeskirjad kuritarvituste piiramiseks ja tagasipöördujate põgenemise vältimiseks ning õiguslik võimalus tagasisaatmiskeskuste loomiseks kolmandates riikides.

39. Ukraina **sõjapõgenikele ajutise kaitse rakendamise** lõpetamisel on vaja Euroopa Liidu koordineeritud lähenemist, näiteks tähtjalised elamisload töötamiseks ja õppimiseks, et vältida sõjapõgenike liikumist varjupaigasüsteemi. Samuti on vajalik ELi koordinatsioon ja koostöö Ukrainaga sõjapõgenike toetamisel nende kodumaale naasmisel.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Tõhus piiriülene õiguslane koostöö

40. Sidetehniliste andmete säilitamine peab olema lubatav selliselt, et õiguskaitseasutustel oleks võimalik tõhusalt kuritegusid ennetada ja menetleda, sõltumata nende andmete asukohast Euroopa Liidus. Seetõttu on vaja **kehtestada sideandmete säilitamise ühtsed ELi tasandi reeglid**, mis peavad looma tasakaalu julgeoleku tagamise ja privaatsuse kaitse eesmärkide vahel.

41. **Euroopa Liidu karistusõiguse kujundamine peab piirduma üksnes miinimumnõuete seadmisega.** Euroopa Liidu õigusaktides tuleb vältida juriidiliste isikute suhtes kohustuslike lisakaristuste kehtestamist, ulatuslike aegumistähtaegade nõudmist ning üksikasjalikke viiteid menetlusliikidele ja meetmetele. Toetame **Euroopa Liidu karistusõiguse näidissätete väljatöötamist**, et vältida ELi karistusõiguses eriregulatsioone ja tagada parem kooskõla meie karistusõiguse süsteemiga.

42. ELis tuleb tagada **justiitsvaldkonna piiriülene digitaliseerimine**. Selleks tuleb seni peamiselt sisevaldkonna infosüsteemidega tegelenud **Euroopa Liidu IT-agentuurist (eu-LISA) kujundada laiemate ülesannetega IT-amet**, kes toetaks piiriüleseks koostööks vajalike digilahenduste arendamist ka teistes valdkondades. Ameti Tallinna üksuses peab (peakorteri funktsioonide täitmise kõrval) olema samuti võimalik uusi IT-lahendusi arendada ja infosüsteeme majutada. Näeme, et amet saaks lähiaastatel täita suuremat rolli justiitsvaldkonna piiriülese digitaliseerimise toetamisel, aga ka teiste Euroopa Liidu ametite IT-süsteemide majutamisel ning turvalise andmesidesüsteemi arendamisel liikmesriikide ja Euroopa Liidu kriisihaldusega tegelevatele asutustele.

43. Luua tuleb ELi-ülene **IT-platvorm, mis võimaldab elektrooniliselt edastada rahaliste karistuste vastastikuse tunnustamise taotlusi** ning nende kohta teiste liikmesriikidega infot vahetada.

Konkurentsivõimeline majanduskeskkond

Ettevõtluse lihtsustamine ühisel turul

44. **Piiriülest asjaajamist ettevõtetele tuleb lihtsustada** digitehnoloogia võimaluste nagu digikukkur ja ühtne digivärv abil. Eesti huvi on, et kavandatav ettevõtte äritasku on volituste kaudu seotud füüsilise isiku identiteediga .

45. Selleks, et **ettevõtjad ei peaks riigile või ELile samu andmeid mitu korda esitama**, tuleb andmeid riskasutada. Andmete riskasutamiseks tuleb ELi õigusaktides seada õiguslikud alused. Uute põhjendatud aruandlusnõuete kehtestamisel ELi õiguses tuleb tagada **andmete standardiseerimine, kvaliteet ning jagamine andmekogude vahel**.

46. Toetame **kestlikkusaruandluse ja ettevõtete hoolsuskohustuse nõuete** muutmist kõigile ettevõtjatele vabatahtlikuks.

47. Ettevõtjate haldus- ja aruandluskoormuse vähendamiseks seame eesmärgiks jõuda **Läänemere piirkonnas ja Põhjamaades piiriüleste majandustehingute info vahetamiseni** (e-arved, e-veoselehed, e-kviitungid) standardiseeritud kujul. See loob aluse andmete kasutamise laiendamiseks ELi tasandile.

48. **Toetame tootega kaasasolevate andmete digitaliseerimist (digitaalne tootepass)**. See aitab vähendada tootega kaasasolevat paberimahtu ning võimaldab tõhusamalt tagada toodete infonõuete täitmist. Siiski peame oluliseks füüsilisel kujul säilitada tarbijale hädavajalik info nagu hoiatused, jälgitavusnõuded ning ohutus- ja kasutusjuhendid.

49. **Digitaalse tootepassi nõuded peavad olema ettevõtjatele selged ja täidetavad. Ettevõtjad peavad** esitama tootepassis vaid selliseid andmeid, mis on ettevõtjale mõistlike pingutustega kättesaadavad.

50. Eesti peab oluliseks, et ELi standardimissüsteemi reformi raames töötatakse välja **selge Euroopa standardimise rahastusmudel**, kus Euroopa Komisjoni ja liikmesriikide kohustused on tasakaalus ja reformi käigus ei suurendataks vaid liikmesriikide kohustusi süsteemi rahastada. Ressurssidega tagatud standardimistaristu võimaldab kiiremini koostada ja kasutusele võtta vajalikke standardeid Eesti jaoks

olulistest valdkondades nagu tehisintellekt, digitaliseerimine ja vesinikutehnoloogiad.

51. Iduettevõtete kasvu soodustamiseks tuleb ELis **parandada kapitali kättesaadavust iduettevõtjatele ja lihtsustada ELi toetuse taotlemist**. ELi iduettevõtete strateegias tuleb **võtta aluseks iduettevõtte elukaar** ning pakkuda tuge ettevõtte arengufaasi vajadustest lähtuvalt. ELi fondidest peab iduettevõttel olema võimalik toetust saada nii ettevõtluse algfaasis kui ka kasvufaasis toodete või teenuste turule toomiseks (sh tegevusloa taotlemiseks ja toote või teenuse sertifitseerimiseks).

52. **Muuta tuleb raskustes ettevõtja definitsiooni**, et idufirmasid, kellel on lühiajalisi finantsprobleeme või nad ei ole veel jõudnud kasumisse, ei käsitataks raskustes ettevõtjana. Raskustes ettevõtjatele on üldjuhul riigiabi andmine keelatud. Kehtiv raskustes ettevõtja definitsioon takistab praegu iduettevõtetel riigiabi saamist, kuigi neil on suured arenguvõimalused ja potentsiaal turul edu saavutada.

53. Eesti peab väga oluliseks, et **äritegevust puudutav õigusraamistik** Euroopa Liidu siseturul oleks äriühingute jaoks lihtsam. ELis äriühingutele uue 28. režiimi loomisel peab see võimaldama neil kiiresti laieneda ja kasvada. Äriühingutele tuleb tagada **vajaliku asjaajamise digitaalsus**.

54. Toetame Euroopa Liidus kutse- ja kõrghariduskvalifikatsioonide **automaatse vastastikuse tunnustamise rakendamist** tööjõu ja õppega seotud liikuvuse edendamiseks. ELis juba automaatselt tunnustatud **kutsete (nt arhitekt, arst) tõendamist tuleb lihtsustada** ning lisada **täiendavad tervishoiuvaldkonna kutsed** (nt füsioterapeut), **ehitus- ja energeetikainsenerid automaatselt tunnustatud kutsete loetellu**.

55. Euroopa Liidu ühtsel turul tuleb vähendada **asukohapõhiseid piiranguid audiovisuaalteenustele** (nt filmide voogedastus, spordiülekanDED) ja muudele autoriõigustega kaitstud sisuteenustele (nt e-raamatud, muusika voogedastus), et võimaldada ühtsel turul laialdast juurdepääsu autoriõigustega kaetud sisule, tagades seejuures autorite õigused.

56. **Kiipide tootmisvõimekuse kasvatamisel** ELis peab toetama kogu väärtusahelat (standardid, toore, toetused, riigiabi) ja tagama võrdsed võimalused väikeriikidele ja väikestele või keskmise suurusega tööstusettevõtjatele. Peame oluliseks **ELi liikmesriikide võrdset kohtlemist kiipide impordil**.

57. **Uute kemikaalide turule toomist tuleb lihtsustada ja kiirendada**, et kindlustada kemikaalitööstuse konkurentsivõime, järgides samas rahvatervise, sh töötajate kaitse eesmäärke. Kemikaalide keskkonna- ja terviseriskide maandamiseks kehtestatavate piirangute rakendamiseks peavad kasutusel olema madalama riskiga alternatiivid või tuleb tagada madalamate riskidega alternatiivide kiire väljatöötamine ja registreerimine.

58. Uute innovaatiliste tehnoloogiate ja ärimudelite arendamiseks vajab **Euroopa ühishuviprojektide** (*Projects of Common Interest, PCI ning Important Projects of Common European Interest, IPCEI*) kontseptsioon ülevaatamist, et tagada väikeriikide ning väike- ja keskmise suurusega ettevõtete suurem osalus. Ühe võimalusena näeme ühtekuuluvusriikidel kaasfinantseeringu osa vähendamist ELi eelarve toetusel.

59. Toetame **biomajanduse ühishuviprojekti** kiiret asutamist Eesti osalusel. See aitab kindlustada ELi positsiooni ja konkurentsivõimet rahvusvahelisel bioressursi põhiste materjalide, toodete ja kemikaalide turul ning vähendada sõltuvust (imporditavast) fossiilsest toormest.

60. Innovaatiliste tehnoloogiate arendamisel tuleb ettevõtjatele ELi toetusfondidest **pakkuda rahastust terve tegevustsükli vältel arendusest turule minekuni**.

61. ELi **sõltuvust kriitiliste toormete monopoolsetest tarnijatest tuleb vähendada**. See vajab ELi sees liikmesriikide vahel head koostööd ning **suuremaid ELi rahastusvõimalusi** strateegilise tähtsusega kriitiliste toormete projektide elluviimiseks.

62. **Riigiabi peab olema piiratud ja sihipärane**. Toetame **riigiabi andmise lihtsustamist taastuenergia ja pikaajaliste energiasalvestussüsteemide** arendamiseks ning **võimsusmehhanismide** rakendamiseks.

63. **Riigiabi menetlused peavad olema palju lühemad**, et kiirendada nii uute tehnoloogiate turule jõudmist kui ka oluliste olemasolevate tehnoloogiate piisava tootmisvõimsuse tagamist.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Digimajandus ja side

64. Eesti eesmärk on saada ELis juhtivaks riigiks tehisintellekti (TI) arendamisel ja kasutamisel. Osaleme ELi TI rahastusprojektides, et **tugevdada Eesti tehisintellekti arendusvõimekust** ning tagada ligipääs strateegilistele tehnoloogiatele.

65. Selleks, et tagada väike- ja keskmise suurusega ettevõtjatele **juurdepääs ELi kõrgjõudlusega andmetöötlusele** (HPC), tuleb hoida teenus kättesaadav ja selle hind mõistlik. Eesti digimajanduse edendamiseks ja -võimekuse rakendamiseks on oluline, et ettevõtjad saaksid ligipääsu või osaluse tehisintellekti tehastes ning et meie väike- ja keskmise suurusega ettevõtted saaksid osalisteks ELi tehisintellekti hangetes. Nõudluse tekkimisel taotleme **Eestisse tehisaru tehase kohaliku haru** rajamist.

66. ELis tuleb toetada **uute andmepõhiste teenuste väljatöötamist ja võimaldada nende rahastamine ELi vahenditest**. Euroopa Komisjoni eestvedamisel tuleb luua Euroopa Liidu ülesed tehnoloogilised lahendused andmete turuplatsi ning andmete väärindamise ja taaskasutuslepingute sõlmimise ja täitmise jaoks.

67. **Üle tuleb vaadata ELi tasandil kehtestatud väärtuslike andmestike loetelu** (nt ruumiandmed, ruumiandmeteenus, energeetika, ühisveevärk ja -kanalisatsioon), mille suhtes tuleks olemasolevate riskide või ohuhinnangute tõttu kehtestada ühtsed avalikustamise piirangud.

68. ELi füüsilise isiku digitaalne identiteet **eID peab olema piiriüleselt koosvõimeline** ja võimaldama isiku usaldusväärset tuvastamist. Selleks on vaja kiireloomuliselt välja töötada digikukru sertifitseerimisskeem.

69. **ELi andmevaldkonnas tuleb suurendada õigusselgust ja -kindlust. Selleks tuleb** komisjonil tagada **testkeskkondade ehk liivakastide loomine** ELi andmevaldkonna õigusaktide rakendamiseks, et anda ettevõtjatele ja avaliku sektori asutustele kindlus oma toote või teenuse ELi nõuetele vastavuse kohta.

70. ELis tuleb soodustada **privaatsustehnoloogiate ja turvaliste andmetöötluskeskkondade** kasutuselevõttu, et tagada andmete kasutamine ja väärindamine privaatsust tagaval viisil. Euroopa Komisjonil tuleb anda juhised ja luua selgus, millised privaatsustehnoloogiad on põhiõiguste kaitse seisukohalt ELis piisavad ja nõuetele vastavad.

71. Tähtis on **Põhjala-Balti Küberkonsortsiumi** ja teiste sarnaste ELi piirkondlike projektide algatamine ja tööle rakendamine, et tugevdada liikmesriikide koostööd ja ühiseid võimekusi küberintsidentide ennetamisel ja lahendamisel.

72. Küberrünnete arv liikmesriikide vastu lähiaastatel ei vähene. Küberkriiside juhtimise raamistiku põhjal tuleb komisjonil välja töötada **piiriülese suure mõjuga küberintsidendile reageerimise operatiivne plaan** ja selle rakendamist õppustel harjutada.

73. **Küberintsidentidest teavitamine** tuleb teha elutähtsa või olulise teenuse osutaja jaoks lihtsaks, sh samast intsidendist tuleb teavitada vaid üks kord. Küberturvalisuse ja küberkerksuse õigusaktide alusel tootjalt või teenuse osutajalt **nõutavad riskianalüüsid** tuleb muuta ülesehituselt sarnaseks (nt analüüsi struktuur, taksonoomia, välp jmt), et vähendada eriti väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate halduskoormust.

74. **ELi küberturvalisuse ameti ENISA** esmane ülesanne on aidata liikmesriike küberturvalisuse võimearendusprojektides ja toetada liikmesriike küberründe korral. ENISA mandaat tuleb sellest lähtuvalt üle vaadata ja vabastada ta liikmesriikide abistamise ja toetamisega otseselt mitteseotud või ELi küberkompetentsikeskusega kattuvatest ülesannetest.

75. Vajalik on **keele tehnoloogiate** fokuseeritud arendamine Euroopa Liidu ametlikes keeltes, sh eesti keeles ja teistes ELi väikekeeltes. ELis tuleks määratleda keeleandmed väärtuslike andmestikena, realiseerida keeleandmeruum ja toetada ELi suure keelemudeli loomiseks vajaliku taristu arendust. **ELi keelelise mitmekesisuse säilimiseks ja mahajäämuse vältimiseks on vajalik toetada TI arendamiseks vajaliku taristu loomist väikeriikidesse.** Peame oluliseks piisava koguse ja kvaliteediga väikeste keelekorpusete integreerimist tehisintellekti treenimisse nii, et tagatud on autoriõiguste kaitse.

76. Tehisintellekti lahenduste ülikiire arengu juures on oluline, et selle tagajärjel **ei kannataks autorid**, kelle teoseid on TI mudelite arendamise ja õpetamise protsessi tarbeks kasutatud. ELi tasandil tuleb luua tõhus **TI treeningandmete litsentseerimise turg** (keeleandmete kontekstis saaks see olla osa Euroopa Komisjoni loodud keeleandmeruumist) ja õiguslik selgus TI väljundi omandi suhtes. TI valdkondlikud tegevusjuhendid peavad andma **autoritele, esitajatele ja muudele õiguste omajatele**

vahendid oma õiguste kasutamiseks ja jõustamiseks.

77. Kiirendada tuleb andmekeskuste rajamist, et tagada **füüsiline pilveteenuse taristu ELis** ja soodustada ELi jurisdiktsioonile alluvate füüsiliselt ELi territooriumil paiknevate **pilveteenuse pakkujate teket ja arengut**. Andmekeskuste rajamisel ja pilveteenuste pakkujate toetamisel tuleb lähtuda nii geograafilisest tasakaalust ELis kui ka tagada väikeste riikide ettevõtetele võrdsed võimalused. ELi pilveteenuse turu elavdamiseks toetame võimaluste loomist valida hangetel ELi pilveteenusepakkujaid.

78. Suurendada tuleb Euroopa Liidu jaoks **prioriteetsete rahvusvaheliste andmesidekaablitele toimepidevust** ja rünnakutele vastupanu võimet. ELi eelarvest tuleb tagada selleks piisavad vahendid.

79. **Telekommunikatsioonimaastiku** ümberkujundamisel on oluline vältida lahendusi, mis viivad sektoris tegutsevate ettevõtete sunnitud **konsolideerimisele**, kuivõrd seeläbi kahanevad konkurents, innovatsioon ja teenuste kvaliteet.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Sotsiaal- ja tervise poliitika

80. ELis tuleb kokku leppida ja kiiresti rakendada **ajakohastatud Euroopa Liidu reeglid** selle kohta, milline riik maksab vaba liikumise õigust kasutanud inimestele **hüvitisi** või millisesse riiki peab tööandja maksma töötaja eest **sotsiaalkindlustusmaksed** (näiteks sotsiaalmaks ja töötuskindlustusmaks).

81. Euroopa Komisjonil tuleb liikmesriikide pädevate asutuste jaoks välja töötada **kvaliteetsed, kasutajamugavad ning koosvõimelised üleeuroopalised andmevahetussüsteemid** sotsiaalkindlustuse hüvitiste maksmise kohta info vahetamiseks, mis aitab vähendada pettuseid ja kuritarvitusi.

82. Eesti jaoks on oluline, et ELi tasandil **miinimumsissetulekute lävendi** aruteludes jääb igale liikmesriigile õigus otsustada oma miinimumsissetulekute lävendi üle, kuna riikide sotsiaalkaitstesüsteemid on erinevad.

83. **Ravimite võrdse kättesaadavuse** tagamiseks kõigi ELi liikmesriikide patsientidele tuleb ravimi müügiloa hoidjatele, kes ravimit väikesele turule ei too, kehtestada tõhusad sanktsioonid. Ravimi turule toomise lihtsustamiseks tuleb võimalikult kiiresti ELi üleselt kasutusele võtta elektrooniline pakendiinfo. Seejuures tuleb eelistada keskseid ELi tehnilisi lahendusi ja tagada patsiendile võimalus saada ravimi väljastamisel infot ka paberil liikmesriigi ametlikus keeles. Geneerilised ravimid peavad nii ELi kui ka Eesti turule jõudma senisest kiiremini.

84. **Kriitiliste ravimite** ja nende toimeainete tootmise toetamise korral ELi vahenditest peame oluliseks,

et ravimitele oleks ligipääs kõigi liikmesriikide patsientidel. ELis tuleb arendada kriitiliste ravimite ühishangete mehhanismi, mis tagab patsientidele õigeaegselt vajalikus koguses ja vormis ravimeid.

85. **Kriitiliste ravimite tootmise strateegilisi projekte** peab saama algatada ka väikeriikides ning väike- ja keskmise suurusega ettevõtete osalusel. Tagada tuleb võimalikult soodsad tingimused kriitiliste ravimite tarnekindlust suurendavate strateegiliste projektide Eestis elluviimiseks. Ühe võimalusena näeme ühtekuuluvusriikidel kaasfinantseeringu osa vähendamist ELi eelarve toetusel.

86. Soovime, et Euroopa Komisjon tagab **Euroopa ühtse terviseandmeruumi** rakendamise ning keskendub piiriülesele taristule, sh turvaliste andmetöötluskeskondade ELi ühishandluste loomisele. **Hiljemalt 2029. aastal peavad patsiendid saama oma digiretsepti alusel ravimeid välja osta Euroopa Liidu kõigis liikmesriikides.**

87. Eesti eesmärk on vähendada Euroopa Liidus mittenakkuslike haiguste põhjustatud kahjusid. Oluline on seada **ühetaolised nõuded tubaka- ja nikotiinitoodete** reklaamile, pakendimärgistusele ning koostisele. Soovime ELi üleselt keelata tubaka- ja nikotiinitoodete kaugmüügi ning nendes maitse- ja lõhnaainete kasutamise.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Haridus, noored, teadus, kultuur ja meedia

88. Eesti seisab selle eest, et **kõrghariduskvalifikatsioonide** automaatse tunnustamise kokkuleppeid Euroopa Liidus täidetakse ja rakendatakse.

89. Haridussüsteemid toetavad riigi kultuuri ja keele arendamist ja säilimist. **Haridussüsteemi puudutavad** Euroopa Liidu meetmed peavad olema paindlikud ja arvestama riiklike eripäradega või olema vabatahtlikud.

90. ELi tasandil tuleb edendada **aktiivset õpirännet ja riikidevahelist koostööd** haridus-, noorte- ja spordivaldkonnas, nähes selleks ette vajalikud ELi toetusmeetmed (nt Erasmus+, Euroopa Solidaarsuskorpus).

91. **Noorte osaluse** suurendamiseks poliitikakujundamises ja õigusloomes **seisame valimisea langetamise eest Euroopa Parlamendi valimistel** 18. eluaastalt 16. eluaastale ja noorte osaluslaste pädevuste arendamise eest Euroopa Liidus.

92. Peame vajalikuks, et uuel eelarveperioodil jätkuvalt Euroopa Liidus **nii alus- kui ka rakendusteaduse ja innovatsiooni toetamine**, eriti tehisintellekti ja puhaste tehnoloogiate, kriitiliste maavarade, tervise ning

küberjulgeoleku valdkonnas. Soovime, et ELi teaduse ja innovatsiooni vahenditest saaks edaspidi toetada ka kahese kasutusega tehnoloogiate arendamist militaarotstarbel.

93. **Teadus- ja innovatsioonivõimekuse lõhe vähendamiseks** Euroopas tuleb jätkata teadusuuringute ja innovatsioonialase koostöö soodustamist seni vähemosalenud liikmesriikidega. Sellised ELi meetmed peavad olema sihistatud ja seotud riigi enda panusega teadus- ja arendustegevuse konkurentsivõime kasvu.

94. Euroopa Liidus tuleb luua ühised lahendused ja rahastusvõimalused **digitaalse kultuuripärandi kaitsmiseks**, piiriüleseks säilitamiseks ja andmete varundamiseks. Kultuuripärandi kaitsel on oluline roll nii kriisivalmiduse kui ka julgeoleku tugevdamise kontekstis, kuid ka euroopalike väärtuste hoidmisel.

95. Euroopa Komisjonil tuleb teha põhjalikku järelevalvet suurte platvormide süsteemsete riskide hindamise ja maandamise kohustuse täitmise üle ning õigel ajal reageerida kohustuste rikkumisele. **Valimistesse sekkumise ärahoidmiseks ning desinformatsiooni leviku tõkestamiseks** on vaja tugevaid juriidilisi tööriistu ja nende rakendamist viisil, mis pakuks praeguses julgeolekuolukorras kiiret ja asjakohast abi. Kui ELi digiteenuste reegleid pole võimalik sellisel viisil jõustada, on vaja neid täiendada.

96. **Teadlastele on vaja anda juurdepääs platvormide andmetele**, et võimalikud desinformatsioonikampaaniad varakult tuvastada. Selleks tuleb komisjonil viivitamata vastu võtta delegeeritud õigusakt, mis sätestab teadlaste andmetele juurdepääsu tingimused.

97. Toetame jätkuvalt **Venemaa ja Valgevene** ning teiste agressiooni toetavate riikide **sportlaste välistamist** rahvusvahelistelt spordisündmustelt.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Põllumajandus ja kalandus

98. **Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) peamine eesmärk** on kohalike tootmisvõimekuste säilimine ning põllumajandustootjate konkurentsivõime suurendamine. Samuti peab see kaasa aitama kliima- ja keskkonnaeesmärkide saavutamisele, mullatervise, puhta vee ja õhu ning elurikkuse säilitamisele. Ühine põllumajanduspoliitika peab senisest paremini võimaldama sektoris ettevõtlusega alustamist ning uutele ja noortele ettevõtjatele tuleb pakkuda nõustamisteenuseid ja luua tugisüsteeme.

99. Peame oluliseks ühise **põllumajanduspoliitika lihtsustamist**, et vähendada nii põllumajandustootjate kui ka riigi halduskoormust. Eriti oluline on lihtsustada ÜPP tulemusraamistikku ning muuta ühetaoliste ja täiendavate nõuete, kontrolli- ja sanktsioneerimissüsteemi (tingimuslikkuse süsteemi) nii, et see motiveeriks tootjaid paremini nõudeid täitma.

100. Tuleb luua võimalused ühise põllumajanduspoliitika **toetuste nõuete kiireks kohandamiseks vastavalt turutingimuste või ilmastikuolude muutumisele**, kui muudatused ei ohusta kestliku põllumajanduse eesmärkide saavutamist. Sõjalise kriisi korral peab liikmesriigil olema õigus kehtestada erandeid ühise põllumajanduspoliitika alusmäärustest selliselt, et tagada toiduga kindlustatus riigi territooriumil.

101. ELis ei tohi tekkida olukorda, kus **sobivate taimekaitsevahendite** puudus ohustab põllumajandustootjate konkurentsivõimet ja toiduga kindlustatuse tagamist. Toimeainete hindamisel tuleb arvestada ka tõhusate alternatiivide olemasolu. Lihtsustada ja kiirendada tuleb teaduslikult tõendatud madala riskiga taimekaitsevahendite hindamist ja turule lubamist.

102. **Uute aretustehnikate** reguleerimise põhimõtted vajavad uuendamist ja õigusaktid ajakohastamist, võttes arvesse nüüdisaegseid teaduspõhiseid argumente. Uute aretustehnikate kasutuselevõtt aitab efektiivsemalt tagada kestlikku ja vastupidavat toidusüsteemi.

103. **Loomatervise ja -heaolu** edendamiseks peame oluliseks **munakanade** puuris pidamise keelustamist. **Loomade pikamaaveol** on oluline, et kehtestatavad nõuded oleksid tõenduspõhised, arvestaksid liikmesriikide geograafilisi iseärasusi ega tekitaks ühisturul tõkkeid.

104. Tuleb luua ühtne ja selge **toidumärgistuse süsteem**, mis esitab toitumisalast teavet pakendi esiküljel ning toetab tarbijate tervislikke ja kestlikke valikuid. Peame oluliseks toidu koostises liigse suhkru, soola ja rasva vähendamise alaste soovitude väljatöötamist ja rakendamist toetavaid tegevusi.

105. Uuendada tuleb **toiduga kokkupuutuvate materjalide regulatsioone**, et tagada rahvatervise kaitse, kaupade vaba liikumine siseturul ja toiduga kokkupuutuvate ringlusse võetud materjalide ohutus.

106. Jätkusuutlike kalavarude tagamiseks tuleb uuendada **kalavarude majandamise mitmeaastased kavad**, säilitades teaduspõhise kvoodisüsteemi. Arvestada tuleb Läänemere riikide kokkulepetega (BALTFISH).

107. ELi tasandil tuleb kavandada ühtsed meetmed **kormoranide ja hallhüljeste mõju leevendamiseks** kalavarudele. Oleme avatud ELi linnudirektiivi jahitavate liikide loetelu ajakohastamise aruteluks, et anda liikmesriikidele rohkem võimalusi kormoranide populatsiooni ohjamisel seal, kus nende mõju kalavarudele on suur. Samuti oleme avatud aruteluks ELi hülgekaubandust piirava määruse muutmiseks, et leida võimalusi väiksemahulise ja jätkusuutliku hülgeküttimise ning sellega seotud kauplemise võimaldamiseks.

108. ELi ühise kalanduspoliitika raames tuleb üle vaadata **laevastiku haldamise reeglid ja kaotada piirangud laevade püügivõimsusele** seal, kus kalavarude säästlikkus on juba tagatud, näiteks lubatud väljapüügimahtude või väiksemahulises rannapüügis passiivpüüniste arvu kaudu.

Kliima- ja keskkonnapoliitika

109. **ELi 2040. aasta kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärkides** kokku leppimisel tuleb tagada võimaldavad eeltingimused eesmärgi saavutamiseks, eelkõige tehnoloogiate kättesaadavus. 2030. aastale järgnevate aastate kliima- ja energiapoliitika eesmärkide saavutamiseks peab soodustama investeeringuid puhastesse tehnoloogiatesse, kiirendama nende arendust, vähendama halduskoormust ning lihtsustama planeeringute, tegevuslubade ja keskkonnamõju hindamise menetlusi.

110. **Õiglast üleminekut** ei tuleks käsitleda vaid regioonide põhiselt. Hõlmata tuleb roheüleminekust mõjutatud sihtrühmad kogu riigis.

111. **ELi heitkogustega kauplemise süsteem hoonete ja maanteetranspordi kütuste jaoks tuleb tühistada või selle rakendamine edasi lükata**, et vähendada negatiivset mõju Eesti majandusele ja inimeste toimetulekule.

112. **Maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) eesmärkide saavutamisel** tuleb Euroopa Komisjoniga **kokku leppida lisaleevendused**, mis arvestavad viimaste aastate muutusi Eesti metsaraies tulenevalt geopoliitilistest põhjustest. Samuti peab Eestil olema võimalik kasutada suure turvasmuldade osakaaluga riikidele mõeldud erandit määruse eesmärkide saavutamisel.

113. **Metsamajandamise otsused** peavad järgima subsidiaarsuse põhimõtet ja jääma liikmesriikide pädevusse.

114. Traditsioonilisi looduskaitse- ja taastamispraktikaid tuleb täiendada alternatiivsete rahastusmehhanismidega, muu hulgas „**elurikkuse krediidi süsteemiga**“, mis on jälgitav, mõõdetav ning väldib rohepesu riske. Luua tuleb süsteem, mis tõendab mõõdetavat ja tõenduspõhist püsivat positiivset mõju elurikkusele.

115. ELi tasandil tuleb teisese toorme kasutust elavdada ja kehtestada selleks **ühtsed kvaliteedistandardid teisese toorme jaoks**. Standardid peavad hõlmama taaskasutatud materjali sisalduse miinimummäärasid, mh elektroonikaseadmetes ja tekstiilitoodetes, ning nõudeid kolmandates riikides toodetud teisese toorme kasutamisele ELis.

116. **ELis tuleb välja töötada tõhusam laiendatud tootjavastutuse süsteem, mis tagab tootjavastutuse nõuete** täitmise müügiplatvormide kaudu kolmandatest riikidest ELi turule lastavate toodete puhul ja hõlmab need ka praktikas ELis kehtivate jäätmekäitlusreeglitega.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

ELi energiaturg ja varustuskindlus

117. Euroopa Liidu energiaturgude integreerimist tuleb jätkata uute **piiriüleste ühenduste rajamise ning Balti riikide ühtse elektri hinnapiirkonna loomise kaudu**, et tagada varustuskindlus ja konkurentsivõimeline energiahind.

118. Eesti **kolmandale elektriühendusele Soomega ja neljandale ühendusele Lätiga** tuleb kindlustada **ELi kaasrahastus** vajalike uuringute ja tööde tegemiseks.

119. ELi **elektriturukorralduse nõudeid võimsusmehhanismide vajalikkuse tõendamiseks tuleb vähendada**, et liikmesriigid saaksid kiirelt ja vastavalt vajadusele turule tuua **juhitavaid tootmisvõimsusi**.

120. **Riigiabi loa taotlemine elektrituru võimsusmehhanismidele ja taastuenergia tootmisele** tuleb muuta lihtsamaks, et kiirendada puhta energia kasutuselevõttu ja tagada elektrisüsteemi stabiilsus. Loa taotlemise nõudeid tuleb vähendada ja loamenetluse tähtaega tuleb lühendada.

121. **Meretuuleenergia ja pikaajaliste energiasalvestussüsteemide investeeringute** toetamiseks tuleb ELis kasutusele võtta sihipärased rahastamisinstrumendid ja riski maandavad garantiiskeemid.

122. ELis tuleb **suurendada elektrifitseerimist** eri sektorites, sh küttesektoris ja transpordis. Samal ajal peame oluliseks säilitada võimalus **kasutada kodumaist biomassi ja biogaasi**, arvestades, et need vastavad ELi taastuenergia direktiivi säästlikkuse nõuetele.

123. Toetame eesmärki **vähendada kütteseadmete heiteid**, et panustada õhukvaliteedi parendamisse ja kliimaeesmärkide saavutamisse. **Puidu ja muu tahke biomassi kütteseadmete nõuete** ülevaatamisel tuleb lisaks keskkonnamõjule kaaluda põhjalikult ka nõuete majandusmõju ning säilitada inimeste võimalus kütta puiduga kodu soodsalt.

124. Toetame **Põhjamaade ja Balti riikide vesinikukoridori** rajamise ettevalmistusi ning peame vajalikuks ELi kaasrahastust uuringute tegemiseks.

125. **Tuumaenergia** on oluline roll kliimanetraalsuse ja varustuskindluse saavutamisel ELis, kui see on arendatud jätkusuutlikult, tuumakütus ja -tehnoloogia on tarnitud usaldusväärsetest riikidest ning tagatud on kõrge ohutustase.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Kriitilise taristu kaitse

126. Euroopa Liidus tuleb **tugevdada koostööd ja rahastust kriitilise taristu vastupanuvõime suurendamiseks**. Peame tõhustama taristu füüsilist ja küberkaitset, kriitiliste komponentide varu, arendama seiresüsteeme, suurendama suutlikkust intsidentidele operatiivselt reageerida ja taristut kiirelt parandada.

127. ELi tasandil tuleb kehtestada **ühtsed piirangud kriitilises taristus kasutatavatele kolmandatest riikidest pärit seadmetele ja tehnoloogiatele**, et vähendada sõltuvust kolmandatest riikidest ja julgeolekuohte. Euroopa Liidu liikmesriikide ja rahvusvahelise õiguskoostöö abil on vaja veealust taristut kahjustanud aluste omanikud panna vastutama ja tekitatud kahju korvama. **Elutähtsa taristu kahjustamise korral** on vaja **ühtlustada ja karmistada miinimumkaristusi**, et suurendada nende heidutavat mõju.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Transport

128. **Rail Balticu valmishitamiseks 2030. aastaks** tuleb raudtee ehituseks kindlustada piisav **ELi rahastus** ning põhitrassi ehitamise kiire tempo.

129. ELi piiriüleste transpordi-, energia- ja sidevõrkude rajamist **võimaldab keskne ELi toetusinstrument peab jätkuma** ka järgmisel Euroopa Liidu pikaajalisel eelarveperioodil.

130. Euroopa kaitsevõime tugevdamiseks on oluline **sõjalise mobiilsuse edendamine ja rahastamine** ning transporditaristu ehitamine vastavaks nõuetele, mis võimaldavad raske sõjatehnika ja varustuse kiiret liikumist kriisiolukorras.

131. Oluline on edendada transpordisektoris **ühtsete digitaalsete lahenduste** kasutuselevõttu, mis vähendab ettevõtete halduskoormust ja hõlbustab kombineeritud transpordi arendamist. 2027. aastal Euroopas kasutusele tuleva **elektroonilise kaubaveoteabe vahetamise süsteemi** võimalusi tuleb rakendada nii maismaatranspordi, lennundus- kui ka merendussektoris, et tagada sujuv andmevahetus.

132. Euroopas tuleb leevendada nõudeid alternatiivkütuste taristu määruises seatud **elektriraskeveokite laadimistaristu rajamiseks** ning tähtaegade edasilükkamiseks 5 aasta võrra.

133. Eesti väga väikese liiklussagedusega teelõikudele on vaja kindlustada **erand üle-euroopalise transpordivõrgustiku (TEN-T) põhivõrgu väljaehitamise nõuetest** 2030. aastaks.

134. **Lennundussektori riigiabi reeglid** peavad võimaldama Euroopa Liidu äärepoolsete liikmesriikide

lennuühendusi ja lennujaamu turutõrke korral senisest **kiiremalt ja suuremas mahus toetada**. Seejuures peab saama toetada ka vähese asustusega piirkondade **lennujaamade tegevuskulude katmist**. **Rahvusvaheliste avaliku teenindamise kohustuse (PSO) liinide** avamiseks Euroopa Liidu piiriladel tuleb **kiirendada menetlusprotsesse**, kehtestades PSO menetlusele kuni kahekuulise tähtaja.

135. **ELis tuleb säilitada meretööstuses tootmine ja innovatsioon**. Kehtestada on vaja Euroopa laevaehituse pakkumis- ja hankemenetlustes nõuded, mis **tugevdavad Euroopa tootmisvõimsust**, tagades samas vastavuse rahvusvahelistele kaubandusreeglitele. Hankeprotsesside kiirendamiseks tuleb rakendada suuremahulistes (üle 3 miljoni euro maksumusega) riigihangetes nn valget nimekirja, kuhu kuuluksid tausta- ja nõuetele vastavuse kontrolli läbinud ettevõtted.

136. Euroopa Majanduspiirkonnas tegutsevate **laevaomanike ja operaatorite topeltmaksustamise vältimiseks** seoses globaalse süsinikumaksu kehtestamisega merenduses tuleb üle vaadata asjakohased ELi õigusaktid, sealhulgas heitkogustega kauplemise süsteemi kohaldumine merendussektorile ja RefuelEU määrus.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

Majandus- ja rahanduspoliitika

137. **ELi majandusjuhtimise reeglite rakendamine** peab tagama liikmesriikide riigirahanduse jätkusuutlikkuse ja pikemas perspektiivis võlakooormuse vähenemise. Kaitsekulutuste kasv tuleb eelarves püsivalt rahastada, kasutades sealjuures ka 2025.–2028. aastaks kehtestatud eelarvereeeglite vabastusklauslis ette nähtud paindlikkust.

138. Euroopa Komisjonil tuleb esitada ettepanek **ühise hoiuste tagamise skeemi** loomiseks, mille tulemusena ei sõltuks panga makseraskuste korral hoiustajad ainult enda riigi võimest hoiuseid tagada.

139. **Digieuro** tuleb kasutusele võtta nii, et tagatud on makseteenuste toimekindlus kriisiolukordades.

140. **Panganduses tuleb vähendada ülereguleerimist**, pöörates eelkõige tähelepanu aruandluskohustuse vähendamisele.

141. **Maksuküsimustes** on oluline säilitada õigusaktide üle ühehääline otsustamine ja terve maksukonkurents. Peame oluliseks, et Eesti saaks maksimaalsel määral säilitada Eestis kehtiva kasumi reinvesteerimist soodustava ettevõtte tulumaksusüsteemi. Komisjoni maksuvaldkonna ettepanekud peavad eelkõige keskenduma halduskoormuse vähendamisele ja lihtsustamisele. Uute maksureeglite kehtestamisel tuleb analüüsida, millised vanematest saaks tühistada.

142. **Riigihangete reegleid** tuleb muuta selliselt, et hangete korraldamisel saaks põhjendatud juhul piirata pakkujate ja pakutavate toodete ja teenuste ringi tulenevalt julgeolekuriskidest või Euroopa strateegilise autonoomia kaalutlustest.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025

ELi pikaajaline eelarve

143. Tulenevalt viimaste aastate kriisidest ja väljakutsetest on Euroopa Liidus suurenenud ühiste prioriteetide ja nende elluviimise vajadus. Seetõttu peab **2028. aastal algaval ELi eelarveperioodil pikaajaline eelarve** mahult suurenema ning senisest oluliselt enam panustama ELi ühishüvedesse, eelkõige laia riigikaitssesse ja välispiiri tugevdamisesse ja piiriüleste ühenduste arendamisse ning tagama Ukraina toetamise ja arvestama ELi laienemisega.

144. **Ühtekuuluvuspoliitika** peab jätkuvalt toetama riikide ja regioonide sotsiaal-majanduslikku konvergentsi. Riikide jõukuse suurenedes ei tohiks toetused järsult väheneda võrreldes eelneva perioodiga. **ELi idapiiri regioonidele tuleb näha ette soodsam käsitlus ELi eelarve toetuste kasutusel**, et leevendada piiriüleste kaubandusvoogude katkemise ja julgeolekupiirangute mõju kohalikule majandusele ja infrastruktuuri arendustele ning tugevdada kogukondade vastupanuvõimet.

145. **Ühine põllumajanduspoliitika** peab võrdsete konkurentsitingimuste saavutamiseks jätkama otsetoetuste taseme ühtlustamist riikide vahel.

146. **Eelarve võimalikud uued tuluallikad** peavad omama lisaväärtust võrreldes kehtiva süsteemiga, st mitte üksnes jaotama ümber riigieelarvetest tulevaid panuseid. Samuti ei tohiks uued omavahendid ebaproportsionaalselt rohkem koormata vähem jõukamaid riike.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 19.06.2025